

František Kupka – úroveň A

- **Metodický průvodce pro učitele**

I. Dvě vlasti

1. Vyplň tabulku. Svými slovy do ní zapiš, co ses dozvěděl(a) z dokumentů 1 a 2.

KUPKA A FRANCIE	KUPKA A ČECHY
<i>Paříž se mu líbí. (dok. 1 A)</i>	<i>Chce pomoci, aby Čechy byly samostatné. (dok. 2 A)</i>
<i>Má tu manželku. (dok. 1 B)</i>	<i>V Čechách se mu nelíbí. (dok. 2 B)</i>
<i>Ani po letech se zde necítí doma. (dok. 1 C)</i>	<i>Chce mít své obrazy v Praze. (dok. 2 C)</i>
<i>Francouzi mají Kupkovy obrazy rádi. (dok. 1 D)</i>	<i>Chce své rodné zemi pomáhat. (dok. 2 D)</i>

Takto jednoduše mohou děti zformulovat své závěry z četby jednotlivých dokumentů. Je z nich zřejmé, že František Kupka měl k oběma zemím ambivalentní vztah. Přestože žil ve Francii dlouhé roky a měl ji velmi rád, necítil se zde ani po letech úplně doma. S. Brouček k tomu říká: „Kupka zůstal přistěhovalcem a často mu vytýkali, že se nestal Francouzem.“¹

Ještě rozporuplnější je jeho vztah k rodným Čechám. Ve dvou dokumentech je zřetelný Kupkův zájem o blaho českých zemí: angažuje se pro samostatnost českého národa v období první světové války (dok. 2 A) a v nejistém roce 1938 píše, že je ochoten obětovat osobní úspěch, pomůže-li to československému státu (dok. 2 D). Manifestuje tak určitý pocit občanské angažovanosti, odpovědnosti vůči rodné zemi. Na druhou stranu se téměř nestýká s krajany, neudrhuje kontakt s rodinou („Neviděl jsem své bratry ani svou sestru, která je dokonce vdána v Praze“, Dopis V. Hynaisovi po návštěvě Prahy z 5. 2. 1926) a vyjadřuje se velmi kriticky k poměrům v českých zemích,

¹ BROUČEK, S. *K druhému břehu*. Praha, 2007, str. 78.

hlavně v oblasti umění. Historička umění L. Vachtová se velmi podivuje nad Kupkovou angažovaností v době první světové války. „Je pozoruhodné, že Kupka, který na adresu Čechů přičinil tak mnohou peprnou poznámku, že tento Pařížan, který se už po léta vlastně s nikým z Čech nestýká a pro nějž veškerý kontakt s vlastí představuje odebrání Volných směrů, Zlaté Prahy, Rudých květů a několika anarchistických listů, že tento antimilitarista narukuje ihned jako dobrovolník na frontu a dává se bez váhání do služeb odboje.“²

Kupka se několikrát pokusil o spolupráci s českými krajany, ale jeho nadšení vždy brzy vyprchalo. Počátkem století je v českých zemích představena putovní výstava jeho děl. „Na závěr putovní výstavy přijíždí konečně v roce 1907 Kupka sám. Bydlí v Lounech, (...), ale zdrží se jen pár dní, otočí se v Praze a utíká zpátky do Paříže, zdisgustován českými poměry, těmi starými krávami a voly, cukrovary a viržinkami.“³ S neúspěchem se setká přednáška, kterou František Kupka připraví pro české studenty po svém jmenování profesorem AVU a Kupka tak definitivně opustí myšlenku usadit se v nově vzniklém Československu. Velkou nadějí vkládá v soubornou výstavu, kterou mu v roce 1946 uspořádal výtvarný spolek Mánes pod záštitou československé vlády. „Kupka přijíždí na podzim 1946 do Prahy, čile se zúčastní příprav k výstavě, sám provede katalogizaci díla a napíše si do katalogu autobiografickou předmluvu, dohlédne na instalaci, na tiskové konferenci při vernisáži znovu zrekapituluje důvody svého způsobu malby a čeká, co se bude dít, rozhodnut dokonce změnit ustanovení své závěti a učinit stát dědicem svého díla. Chce také dožít zbytek svého života v Čechách. Nestane se mnoho. Články, které vyšly u příležitosti této výstavy, nepřekračují rámec typu hommage à Kupka, hovoří o něm s respektem, ale až na výjimky odtažitě, hodnotí spíše přínos Kupky – ilustrátora než Kupky – malíře. Jediným pozitivním výsledkem pro něho je zakoupení několika obrazů do Národní galerie a většího počtu pro Hradní sbírku. Kupka zajede ještě jednou do Čech – v roce 1947 veze do Dobrušky portrét svého otce s přáním, aby obraz visel v zasedací síni radnice, tam, kde kdysi Václav Kupka úřadoval. Po dlouhém a bezvýsledném čekání na chodbě, aniž by si ho kdokoliv všiml, dá Kupka obraz do ruky prvnímu zřízenci a odejde na nádraží. Víckrát ho už nikdo v Čechách nespatří.“⁴

2) Uveď další důvody, proč mohl Kupka chtít zůstat ve Francii. Proč ti připadají pravděpodobné?

Tento úkol vybízí žáky, aby využili svých mimoškolních zkušeností. Pokud sami vyrůstají v zahraničí, určitě je napadne mnoho důvodů, proč lidé v cizině zůstávají. Pokud ne, mohou se pokusit vcítit do životů svých kamarádů, kteří se přistěhovali do České republiky s rodiči.

---

² VACHTOVÁ, L. *František Kupka*. Praha, 1968, str. 27.

³ VACHTOVÁ, L., c. d., str. 21.

⁴ VACHTOVÁ, L., c. d., str. 33.

Můžeme očekávat například takovéto odpovědi:

- Uživí se ve Francii snadněji než v Čechách.
- Jeho žena je Francouzka a neumí česky.
- Jeho děti chodí ve Francii do školy.
- Má ve Francii přátele, v Čechách už tolik lidí nezná.
- Koupil si ve Francii dům (byt), zahradu...
- Chce se jako malíř proslavit v Paříži, která je větší a pro umělce významnější než Praha.

Ke všem návrhům dětí může učitel přidat svůj komentář, který jim objasní některé detaily z Kupkova života.

Co se týče obživy, Kupkovy začátky v Paříži nebyly vůbec snadné. L. Vachtová⁵ k tomu píše: „První čas v Paříži je zkouškou odolnosti. Kupka dokáže čtyři, pět dnů nejíst, až dostává z hladu horečky. (...) kreslí příležitostné letáky pro kabaretní zpěváky, což mu ovšem těžko stačí k obživě.“ Z největší nouze mu pomohla dánská přítelkyně, která za Kupkou přijela z Vídně. Zprostředkovala mu zakázku módních kreseb pro módní časopisy a obchodní domy. Později se F. Kupka stává stálým příspěvovatelem humoristických časopisů (*Cocorico*, *Canard sauvage*, *Assiette au beurre* a další), dává také hodiny kreslení střihačům dámských kostýmů. Mezitím stále maluje – za obraz *Balada (Radosti)* získal zlatou medaili Světové výstavy v St. Louis roku 1902.

V novinářské kresbě vytváří Kupka díla, která jsou považována za součást jeho životní práce. Na základě těchto kreseb, v nichž „Kupka - individualista chrlí svůj protest za sebe, stává se však nečekaně tribunem lidu“, vznikne v Čechách nápad uspořádat mu výstavu (v roce 1907 – viz též komentář k úkolu č. 1). Kupkovy práce jsou přijaty velmi pozitivně.

Kupka se v té době však již snaží s novinářskou kresbou přestat, neboť dostává zakázky na knižní ilustrace. V roce 1905 získává objednávku k výzdobě své první bibliofilské knihy.

Roku 1910 je jmenován členem České akademie věd a umění. I toto jmenování mu přináší důležitou finanční posilu. Po konci první světové války přijímá načas místo v československém památníku národní obrany, v červnu 1919 je jmenován profesorem na pražské Akademii. Bylo složité vyřešit jeho status tak, aby směl zároveň zůstat v Paříži, kde se již cítí doma. Nakonec je rozhodnuto, že jeho úkolem bude zprostředkovávat československým stážištům ve Francii kontakt s francouzskou kulturou. Tato „mise“ je ukončena roku 1938 Kupkovou žádostí o penzionování.

---

⁵ Údaje o Kupkově životě vycházejí z Kupkovy biografie z knihy: VACHTOVÁ, Ludmila. *František Kupka*. Praha: Odeon, 1968. Pokud není uvedeno jinak, pocházejí odtud i všechny citace.

Během pobytu v Československu počátkem 20. let se Kupka také seznámí s Jindřichem Waldesem, z něhož se stane významný Kupkův mecenáš. I tento zdroj příjmů umožňuje Kupkovi věnovat se vlastní malířské práci.

Osobním životem je silně spjat s Francií, po několika krátkodobých pařížských známostech se seznamuje s Francouzskou Eugenií Straub, svou *Nini*. S ní prožije zbytek života. V době jejich seznámení byla vdaná, do svazku s Kupkou si přivádí dceru. Vlastní děti spolu neměli.

Na Eugenin popud se Kupka také stěhuje z rušného Montmartru na klidné pařížské předměstí Puteaux. Jeho sousedem byl malíř Jacques Villon. V publikaci *Kupka - Čech, Francouz, Evropan*⁶ k tomu najdeme toto doplnění: „V roce 1906 se oba malíři z ulice Caulaincourt na úpatí Montmartru přestěhovali do Puteaux. – Villonovi i Kupkovi se usadili v ulici Lemaitre číslo 7. Během roku 1907 se do této ulice přistěhoval také Villonův bratr Raymond; všichni zde společně vytvořili rodinnou a přátelskou kolonii. Za bratry tam často docházel také Marcel Duchamp, který se v r. 1908 usadil v nedalekém Neuilly. V ateliéru J. Villona a u Camilla Renaulta, majitele vyhlášené restaurace a mecenáše moderního umění, se scházeli umělci patřící k jádru Malířské školy v Puteaux.“ Kupkův dům nyní již v Puteaux bohužel nestojí, musel ustoupit moderní čtvrti La Défense. Najdeme zde ale věž, která nese Kupkovo jméno.⁷

Podle Vachtové odešel Kupka do Paříže kvůli malířství: „Nechce být už jen rakousko-uherským akademikem. Po náhlém rozhodnutí jede do Paříže. Nebylo to gesto nikterak výjimečné; v této době začíná hromadné intelektuální přistěhovalectví do města světla.“ Své ambice se však Kupkovi daří během života naplnit jen zčásti. Jeho kariéra se zpočátku slibně rozvíjí, získává si jméno jako autor novinářských kreseb, ilustrátor i malíř. Roku 1912 vystavuje své první abstraktní obrazy. Světová válka, během níž Kupka pracuje intenzivně pro vlast, však tento vývoj přeruší. Souborně tak Kupka svá (předválečná) díla představí až v roce 1921. Je zklamán – výstava nemá očekávaný úspěch. Vachtová to komentuje slovy: „z obrazů příliš číší duch secece a vystupuje z nich Kupkova nefrancouzskost“. Mnohem lépe dopadne výstava v Galerii de La Boétie roku 1924 (vyšlo o ní asi 40 článků), ale Kupka je již příliš pohlcen sám sebou, svým hledáním a noří se do izolace. V třicátých letech ho pak vyčerpávají opakované nervové krize, depresivní stavy. Přestal se úplně zajímat o propagaci svých děl – o tu se plně stará jeho manželka. Její zásluhou je např. roku 1936 přidána kolekce Kupkových obrazů ke kolekci obrazů Alfonse Muchy vystavených v Jeu de Paume. Opět můžeme citovat L. Vachtovou: „Světová sláva, k níž byla partie kdysi tak šťastně rozehrána Baladou a o níž se ještě dalo uvažovat po výstavě v Galerii de la Boétie, nepřichází. Všichni malíři, kteří s ním kdysi slavně začínali v roce 1912-13, mají svá jména a své postavení. Kupka je outsider. Ostatní jsou

⁶ KUPKA, František a Lenka JAKLOVÁ. *František Kupka: Čech – Francouz – Evropan*. Hradec Králové: Královéhradecký kraj, 2009.

⁷ <http://www.insecula.com/oeuvre/O0019000.html>

prototypem francouzské malby a ozdobou francouzského ducha, Kupka zůstává přistěhovalcem.“

Zklamáním skončí i velká souborná výstava, kterou pod záštitou československé vlády připraví roku 1946 spolek Mánes v Praze. Zpočátku je Kupka plný nadšení: na podzim 1946 přijíždí do Prahy, aby se zúčastnil příprav, a do katalogu napíše autobiografickou předmluvu. Na tiskové konferenci při vernisáži sám vysvětlí důvody svého způsobu malby. Následné recenze, které vyzdvihují především jeho vlastenectví a vidí v něm lepšího ilustrátora než malíře, jsou pro něj důkazem naprostého nepochopení jeho celoživotního úsilí (k výstavě viz také komentář k úkolu č. 1).

Teprve roku 1951 se Kupkovi podaří uzavřít smlouvu se skutečně významným obchodníkem s obrazy, galerií Carré. Ta mu mj. uspořádá samostatnou výstavu v New Yorku, která se setkává s úspěchem. L. Vachtová poznamenává: „Geometrická abstrakce se dostává na pořad dne, přesto však tato vlna konjunktury neobjasní kvality a přínos Kupkova celého díla tak, jak by si zasluhovalo. Nicméně budou Kupkovi USA nakloněny příznivěji než Francie, na jejímž mínění si tolik zakládá.“

O šest let později Kupka umírá. Rok po jeho smrti uspořádá Muzeum moderního umění v Paříži velkou retrospektivu jeho díla. Po ukončení výstavy je v muzeu zřízen Kupkův sál jako součást stálé expozice. Ve stejném roce jeho dílo reprezentuje Československo (po boku Gutfreunda, Šímy, Špály a Filly) na Světové výstavě v Bruselu.

Od této chvíle jsou Kupkovy obrazy zahrnovány do všech přehlídek vývoje moderního umění.

SHRNUTÍ (pětílístek)

Tento úkol je inspirován metodou z programu RWCT (Čtením a psáním ke kritickému myšlení) zvanou pětílístek. Název pětílístek (cinquains) pochází z francouzského slova „pět“. Je to pětiřádková básnička, která děti učí stručně shrnout téma, koncentrovaně o něm vyslovit něco opravdu podstatného. Kromě toho, že je to důležitá dovednost myšlení, učí je to také zpracovávat informace, s nimiž se setkávají.

Vodítka:

- 1. řádek je téma, námět pětilístku. _____
- 2. řádek je dvouslovný popis tématu, jaké je. _____
- 3. řádek vyjadřuje třemi slovy dějovou složku, tedy co téma dělá nebo co se s ním děje. _____
- 4. řádek jsou syntakticky spojená čtyři slova, ukazující vcítění do tématu. _____
- 5. řádek je jednoslovné synonymum, které rekapituluje podstatu tématu (metafora). _____

Zdroj: Materiály ke kurzům Čtením a psaním ke Kritickému myšlení (RWCT) o. s. Kritické myšlení.

Příklad řešení:

DVĚ VLASTI
Mít dvě vlasti je pěkné, ale těžké.
Mít dvě vlasti obohacuje, zavazuje, unavuje.
Mít dvě vlasti znamená nebýt nikde úplně doma.
SAMOTA

Poznámka:

Pokud se žáci setkávají s touto metodou poprvé, mohou být poněkud zaskočeni. Je vhodné je buď připravit tím, že jim před prací s pracovním listem dáme příležitost vyzkoušet si pětilístek na jiném, snadnějším, konkrétnějším tématu (dárek, rodina, kniha...), anebo je nechat zčásti pracovat společně. Celá třída například navrhuje vhodná slova a slovní spojení, která se zapíší na tabuli. Při závěrečné individuální tvorbě pětilístku se jimi mohou žáci inspirovat.

II. Boj za samostatné Československo

A) Vstup do legií

1) Které dvě země nazývá Kupka svými vlastmi? Proč podle tebe k těmto dvěma zemím cítí povinnost? (dokument 3)

Svými dvěma vlastmi Kupka bezesporu nazývá Čechy a Francii. Čechy jsou Kupkovou rodnou zemí a viděli jsme v předchozí části, že mu jejich osud rozhodně není lhostejný. Francii si Kupka zvolil za svůj domov, navzdory určitým pocitům „vykořenění“ se zde cítí dobře, a považuje ji tedy za svou druhou vlast.

2) V jaké situaci byly tyto dvě země na počátku války? (dokument 4)

Mapa nám ukazuje, že proti sobě bojovaly dvě uskupení, tzv. Ústřední mocnosti, tj. Rakousko-Uhersko a Německo se svými spojenci, a země Dohody, kterou tvořily Francie, Velká Británie, Rusko. (Na straně Dohody bojovala také Itálie, která se do války zapojila až o rok později /1915/, USA /1917/ a další menší země.) Francie a Rakousko-Uhersko stály tedy hned od počátku války na opačných stranách fronty jako dva nepřátelené státy.

České země ovšem jsou roku 1914 pevnou součástí Rakouska-Uherska, na Čechy je proto všude na světě pohlíženo jako na rakouské občany. Češi v zahraničí vesměs neváhají od prvních válečných dnů ukázat svůj nesouhlas s rakousko-uherskou politikou, jako to udělal právě třeba František Kupka. Zejména v těch zemích Dohody, kde žijí početnější české kolonie, se téměř okamžitě po vypuknutí války objevují snahy o podporu dohodových států prostřednictvím dobrovolné účasti v bojích (vojenské jednotky jako rota Nazdar ve Francii a Česká družina v Rusku; vstup českých dobrovolníků do britské armády apod.).

Nejspíše je zapotřebí žákům v tuto chvíli také zdůraznit, v jak obtížné situaci se Češi žijící ve státech Dohody po vypuknutí války ocitli. Jejich cítění bývá výrazně protirakouské, ale jako občané Rakouska-Uherska jsou na území států Dohody považováni za občany nepřátelského státu a hrozí jim internace. Mohou se buď urychleně vrátit domů, kde budou ovšem v rámci všeobecné mobilizace odesláni na frontu bojovat za Rakousko-Uhersko, nebo se pokusit řešit svou situaci jednáním s vládami zemí, kde žijí. Zástupci českých emigrantů ve Francii nakonec vyjednali s francouzským ministrem vnitřní záležitosti zvláštní status pro občany Rakouska-Uherska české národnosti. Na základě jeho usnesení (*„Ze stejného nároku jako Poláci a Alsasané, i Češi ve Francii usedlí jsou považováni za přátele Francie.“*) mohla prefektura Čechům vystavovat povolení k pobytu. To, že Češi dobrovolně vstupovali do francouzské armády, bylo pro ministra jedním z nejvýznamnějších argumentů.

PRACUJEME S INTERNETEM

Kolik času uplynulo mezi vyhlášením 1. světové války a vznikem československé roty Nazdar ve Francii, do níž se Fr. Kupka přihlásil? Součástí kterého celku francouzské armády rota byla?

Mezi vyhlášením války a vznikem roty uplynul zhruba měsíc (kvůli hrozbě internace museli Češi žijící ve Francii jednat velmi rychle). Rota byla součástí francouzské cizinecké legie (nic jiného zákon neumožňoval).

Např. wikipedie.cz říká: „Rota Nazdar vznikla v rámci cizinecké legie 31. srpna 1914, tedy na začátku první světové války. Vznikla ve Francii a její

počáteční stav byl asi kolem 250 dobrovolníků.“ Pozor, velmi často najdou na internetu žáci datum 12. 10. 1914 – tedy až datum přísahy Roty Nazdar.

Na internetu a v literatuře lze najít i podrobné vylíčení okolností vzniku roty Nazdar: „Prvního srpna 1914 kolem čtvrté hodiny odpoledne se Paříž a následně celá Francie dozvěděla o tom, že válka je velmi blízkou budoucností. Vyhlášky oznamovaly, že prvním mobilizačním dnem je neděle 2. srpna. Text jasně říkal, že Němci a rakousko-uherský občané, kteří neodejdou z Francie, musí počítat s deportací do internačních táborů. Pocit ohrožení provokoval Čechy v Paříži k velké aktivitě. (...) Rozhodující shromáždění Čechů proběhlo 9. srpna. (...) Prvním a nejdůležitějším bodem se stal nábor dobrovolníků do cizinecké legie. (...) Vojenský guvernér 18. srpna 1914 stanovil, že se Češi mohou od tohoto data hlásit do cizinecké legie. (...) Pro cizineckou legii byla v Paříži zřízena odvodní komise v čele s plukovníkem Rainem, který určil, aby se v prvních dnech odvádělo v abecedním pořádku podle národnosti. Na Čechy a Slováky připadl 22. srpen. (...) Tři sta dobrovolníků předstoupilo před vojenského lékaře v Invalidovně a většina z nich dostala uniformu. Pařížský vojenský guvernér nedovolil, aby měli dobrovolníci cizinecké legie svá cvičiště v Paříži, proto se ještě v době odvodů dozvěděli, že následující den odjedou do Bayonne na jih Francie ke španělským hranicím. (...) Po slavnostní slibů 12. října odevzdal bayonnský starosta Garat českým dobrovolníkům praporek, s nímž 23. října nastoupili cestu z Bayonne přes Bordeaux, Paříž do Remeše a byli zařazeni k prvnímu pochodovému pluku cizinecké legie. Do frontových zákopů na Sommě za nimi přijížděli další.“⁸

Na internetu viz např. článek Karla Straky *Rota Nazdar: nejen o památném boji z 9. května 1915* (<http://www.vhu.cz/rota-nazdar-nejen-o-pamatnem-boji-z-9-kvetna-1915/>).

B) Na frontě a v zázemí

Dokument 5

František Kupka, Tranchée de la Tennillére (Francie, 18. 12. 1914, akvarel, papír)

- 1) Obraz nese francouzský název. Podle toho, co na obraze vidíš, odhadni jeho název v češtině.

Česky by název obrazu zněl „Zákop v Tennillére“. (Francouzské slovo „tranchée“ přeložíme do češtiny jako „zákop“ – podstatné jméno odvozené od slovesa kopat, zakopat se).

---

⁸ BROUČEK, S. *K druhému břehu*. Praha, 2007, str. 103–107.

O první světové válce se obvykle mluví jako o válce „zákopové“. Dále záleží na každém učiteli, do jaké míry chce žákům tento termín přiblížit.

2) V popředí obrazu není zbraň, ale lopata. Proč myslíš, že tomu tak je?

Budování a udržování zákopů vyžadovalo tvrdou fyzickou práci vojáků, zákopy je chránily před nepřítelem a každý voják musel ve svém zájmu s lopatou umět obratně pracovat.

Ve své knize *Zákopová válka* Yvette Heřtová vysvětluje: „Obránce, trhaný na kusy dělostřeleckou přípravou, i útočník, smrtelně zraňovaný obráncovými kulomety a děly, hledali úkryt. Zpočátku se lidé tiskli do mělce vyhloubených okopů, rukama si chránili týl a bezmocně sténali hrůzou. Potom se začali zakopávat hlouběji - země je přijala a při troše štěstí i chránila. Voják se zakopával čím dál tím hlouběji. Zákopy, které člověk v divokém zápolení s časem hloubil, se staly jedinou jeho ochranou. Sem si postupně přinesl všechno, co k životu ve válce potřeboval. Zde se cítil alespoň trochu chráněn, tady mohl jíst, spát, vyčkávat povel k útoku, odtud mohl pod ochranou vysokých hliněných předprsni střílet z pušky a kulometu, tady se mohl bránit i bodákovému útoku, když měl nepřítel tolik štěstí, že se dostal k jeho linii. K potřebám vojáka v poli přibyla polní lopatka a nebylo muže, který by se s ní nenaučil rychle a obratně zacházet, pokud chtěl přežít.“⁹

3) Na obraze Kupka ztvárnil sám sebe. Porovnej jeho válečný autoportrét s tím, jak se vykreslil na obraze v dokumentu 1B.

Na portrétu manželského páru z roku 1908 vládne klidná atmosféra. Žena se opírá o svého muže, mají propletené ruce, je cítit, že jsou si blízcí. Neusmívají se však, ani se na sebe nedívají. Především Kupka se tváří velmi vážně. Prostředí malířského ateliéru je Kupkovi jistě blízké a nezvolil si ho náhodou, v pozadí portrétu tušíme obraz, snad některé Kupkovo právě dokončené či rozdělané dílo.

Akvarelu namalovanému roku 1914 překvapivě dominuje příjemná modrá barva. V těsném prostředí zákopu drží hlídku dva vojáci. Kupka je opřen o stěnu zákopu, není mu příliš vidět do obličeje, spíše se jen dohadujeme, že je to on. Nejpřesvědčivěji to naznačují vousy, stejné jako na prvním obraze. Možná snad jen o něco prošedivější? (Mezi oběma autoportréty je rozdíl 6 let). Kupka se tentokrát nedívá upřeně „ven z obrazu“ jako na oleji, ale sleduje druhého muže v zákopu, svého spolubojovníka skloněného ke střílně. Kupka drží v ruce pušku, působí trochu osaměle, snad i unaveně, ale zároveň napjatě.

---

⁹ HEŘTOVÁ, Y. *Zákopová válka*. Praha, 2008, str. 120.

- 4) Kupka se často o svém životě vyjadřoval i písemně. Zkus si představit, co by si mohl zapsat do deníku o své běžné denní službě v „Tranchée de la Tennillère“.

Úkol slohového typu, při psaní si žáci podvědomě třídí nové poznatky a dojmy. Výsledný text odráží jejich představivost a schopnost empatie, ale velmi záleží samozřejmě také na tom, co vše se o životě vojáků v zákopech dozvěděli.

Dokument 6

František Kupka, Návrhy řádů a medailí pro čs. armádu (Francie, 1918, kvaš, akvarel, papír)

- 1) Z těchto návrhů byl realizován jen jeden, a to řád Zlaté lípy. Který z těchto tří to je?

Ze tří řádů zobrazených na akvarelu jen prostřední obsahuje prvek lipových lístků. Mají podobu jakéhosi věnce (připomínka vavřínového věnce?), který spojuje stuhu ve slovanských barvách s medailí. Navíc, pokud budeme akvarel zkoumat opravdu velmi pozorně, všimneme si určitě, že pod prostředním řádem je něco napsáno: ORDRE DE ZLATÁ LÍPA. Nápis nám tedy potvrzuje, že se jedná skutečně o prostřední návrh.

- 2) Proč byla zřejmě pro název řádu zvolena právě lípa, a ne jiný strom?

Lípa srdčitá je jedním z méně nápadných symbolů naší republiky. Lze ji vidět například na prezidentské standartě, státní pečeti, vojenských uniformách či bankovkách. Je oblíbená u slovanských národů obecně, často vykládána jako symbol slovanské vzájemnosti (tak ji také označil obrozenecký básník Ján Kolár). Oficiálním národním symbolem se lípa stala v červnu roku 1848 během Všeslovanského sjezdu v Praze, kterého se zúčastnili delegáti všech slovanských národů žijících v habsburské monarchii.

- 3) Řád Zlaté lípy se začal udělovat až 90 let po vzniku návrhu. Ve kterém roce to tedy bylo?

V roce 2008.

Více viz následující text stažený ze stránek Ministerstva obrany České republiky.¹⁰

---

¹⁰ <http://www.acr.army.cz/scripts/detail.php?id=12239>

Vyznamenání Zlaté lípy ministra obrany České republiky uděluje ministr obrany pouze mimořádně, a to občanům České republiky a cizím státním příslušníkům, kteří se významně zasloužili o ochranu základních lidských práv a svobod, zejména lidského života, zdraví a majetku, základních principů demokratického a právního státu nebo se jinak výjimečně zasloužili o rozvoj obrany a bezpečnosti České republiky, včetně vědecké a odborné práce. Vyznamenání Zlaté lípy ministra obrany České republiky má jeden stupeň a je možné jej udělit opakovaně.

Vyznamenání Zlaté lípy ministra obrany České republiky vychází z návrhu výtvarníka Františka Kupky, příslušníka čs. zahraničního odboje ve Francii. Lícová stran a má tvar čtyřcípé hvězdy, jejíž střed je tvořen čtyřmi vzájemně propletenými kruhy červené barvy. Na středu mezi kruhy je položen zlatavý lipový list. Na vyznamenání navazuje převýšení v podobě dvou spojených lipových půlvěnců, zavěšené na stuze. Na rubové straně je ve středu hvězdy umístěn medailon se znakem Ministerstva obrany a opisy „MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY“ a „ČEST A VLAST“, doplněné ploškou pro ražbu pořadového čísla. Vyznamenání Zlaté lípy ministra obrany České republiky je zavěšeno na bílé, po okrajích modro-červeně lemované stuze. Středem stuhy prochází zlatý, tenké zeleně lemovaný pruh.

Při předání Vyznamenání Zlaté lípy ministra obrany České republiky se současně předává listina o jeho udělení s uvedením hodnosti, titulů, jména a příjmení osoby, které se Vyznamenání Zlaté lípy ministra obrany České republiky uděluje a pořadového čísla jeho udělení. Listinu podepisuje ministr obrany České republiky.

Vyznamenání uděluje ministr obrany od roku 2008.

Vyznamenání Zlaté lípy ministra obrany ČR vychází přímo z originálního návrhu, dochovaného ve sbírce Vojenského historického ústavu. Jeho autorem je jeden z našich nejvýznamnějších výtvarníků František Kupka. Tato práce, vytvořená kolem roku 1918, je součástí ojedinělého systematického souboru návrhů nové československé státní a vojenské symboliky. Ta zahrnovala nejen řády a vyznamenání, ale i prapory, stejnokroje a jejich součásti atd. František Kupka v té době působil v hodnosti kapitána jako příslušník 21. pěšího pluku naší legie ve Francii. Výtvarný prvek čtyř vzájemně se protínajících kruhů (symbolizující historické země Čechy, Moravu, Slezsko a Slovensko) je pro Kupkovy návrhy velmi charakteristický.

Poznámka:

Je možné se s žáky zamyslet, proč k realizaci návrhu došlo tak pozdě. Hned po válce možná návrh zapadl v řadě jiných? V totalitním Československu pak určitě nebyl zájem Kupku nějakým způsobem připomínat, stejně jako hodnoty prvního odboje. Až po sametové revoluci, kdy už byl také Kupka světově proslulým malířem, se zájem o jeho dílo obnovil.

PRACUJEME S INTERNETEM

Vyznamenání Zlaté lípy je udělováno ministrem obrany ČR lidem, kteří se významně zasloužili o ochranu základních lidských práv a svobod. Najdi na internetu některé jeho nositele.

Ministr obrany uděluje Vyznamenání Zlaté lípy pravidelně u příležitosti Dne vzniku samostatného Československa. Často také u příležitosti výročí konce 2. světové války (předávání vyznamenání se pak obvykle koná v kostele sv. Cyrila a Metodě na Reslově ulici v Praze). Vyznamenání ale bývá uděleno i příležitostně, mimo tyto významné dny.

Mezi nejčastěji oceněné patří příslušníci I., II. a III. odboje, oběti politických procesů a obecně lidé pronásledovaní komunistickým režimem. K nositelům vyznamenání však také patří publicisté, politici, sportovci a osobnosti vědy a kultury.

Vzhledem k velkému množství oceněných nabízíme nyní jen stručný náhled pro představu.

I. odboj

Gen. Rudolf Medek
František Kupka

II. odboj

Alois Denemark (*jeden z posledních žijících spolupracovníků výsadků Silver A a Anthropoid*)
Milan Zapletal (*účastník II. odboje, poslední žijící spolupracovník paraskupiny BIVOUAC, vysazené v noci na 28. dubna 1942*)

Bojovníci proti komunismu

Milada Horáková a její dcera Jana Káňská
František Šedivý
Naděžda Kavalírová
Ctirad, Josef a Zdena Mašínovi
Jan Palach
Dana Němcová
Vilém Prečan
František Stárek

Publicisté

Lída Rakušanová
Petra Procházková
Karel Rožánek
Marek Vítek

Osobnosti vědy, kultury, sportu

Meda Mládková
Vladimír Beneš
Dana Zátopková
Jan Železný
Tomáš Dvořák
Roman Šebrle
Štěpánka Hilgertová

Politicky činné osobnosti

Madeleine Albrightová
Ronald D. Asmus
Jaroslav Šedivý
Štefan Füle